

חלק ראשון

1. א.

דימוי היהודי על פי האידיאולוגיה הנאצית :

- "מה שרואים הוא בעיקר אספסוף וכולם משוטטים בבטלה..." – היהודים נתפסו כפרזיטים החיים על חשבונם של העם הגרמני ולא תורמים את חלקם לחברה.

- "...אני חושבת שהרגשות שלהם שונים לגמרי משלנו" – כחלק מתהליך הדה-הומניזציה ליהודים, היהודים הצטיירו כתת אדם, נטולי רגשות וכך ניתן היה לפגוע בהם, כי המחשבה הייתה שלא באמת פוגעים בבני אדם.

1. ב.

תנאי החיים של היהודים בגטאות :

- (מתוך קטע המקור) היהודים חיים בתנאי מחיה ירודים, ללא תנאים בסיסיים של היגיינה: "...מגפות מתפשטות והריח באוויר מגעיל, מפני שהכול נשפך אל הביוב.

- היהודים חיים בצפיפות אדירה – לעתים מספר משפחות ביחידת דיור קטנה, דבר שגורם לריבים ולמתחים.

- מחסור באוכל – היהודים חיים ברעב מחפיר, ניזונים בפחות מ-300 ק"ל ליום ויש הגוועים ברעב.

המטרות של מארגני המרד בגטאות :

- הרצון לנקום בגרמנים על רצח היהודים – במקומות רבים שבהם נשרפו גטאות נכתבו כתובות נקמה בדם ופיח.
- הרצון למות בכבוד ולא ללכת "כצאן לטבח", כדי להוכיח לכולם כי יהודים אינם נכנעים בקלות.
- "למען שלוש שורות בהיסטוריה" – כדי שהדורות הבאים יידעו שהייתה התנגדות יהודית לנאצים והיהודים לחמו ומתו כבני חורין. למות בדרך שנתנה ביטוי גם לתחושה לאומית - יהודית.
- רצון לשמש דוגמה ומופת לנוער בארץ-ישראל.
- רצון למצוא מפלט מהייאוש – הם התאכזבו מרעיון "קדוש החיים", שהתנפץ לנוכח הידיעה על השמדת העם היהודי.

דפוסי ההתייחסות של האוכלוסייה בארצות הכיבוש :

- הרוב הדומם, העומדים מן הצד :

תושבים רבים הגיבו באדישות למצוקת היהודים ולא הגיבו כאשר גורשו למחנות ההשמדה. אלו היו מרבית אזרחי המדינות שהיו מעורבות במלחמה. רוב האזרחים נקראו "הרוב הדומם" מפני שהם לא עשו דבר במהלך המלחמה לעזור ליהודים או לפגוע בהם. רוב האוכלוסייה ראו את המעשים נגד היהודים – ושתקו.

- משתפי פעולה :

אחרים בחרו לשתף פעולה עם הנאצים : הסגירו יהודים, הלשינו עליהם ולעיתים השתתפו באופן פעיל ברציחתם. אחת הדוגמאות הקיצוניות ביותר לשיתוף הפעולה של האוכלוסייה המקומית עם מדיניות ההשמדה הגרמנית הייתה רצח יהודי העיירה ידוואבנה בפולין ביולי 1941. לאחר סדרת מעשי התעללויות ופגיעה ביהודים, הובילו תושבי העיירה את 1,600 יהודי העיירה שנשארו בחיים אל אסם תבואה והעלו את האסם באש. אף יהודי לא ניצל. בהוראת הגרמנים קברו הפולנים את שרידי הגופות. חשוב להדגיש שבפוגרום השתתפו רוב תושבי העיירה.

- מצילים :

היו מעטים שהסתכנו שהצילו יהודים או השתתפו בהצלתם : אזרחים ודיפלומטים לא יהודים שהושיטו עזרה ליהודים, סיכנו את עצמם ואת משפחותיהם. חלקם

HiHQ

קיבלו אחרי המלחמה את התואר "חסיד אומות עולם". בפולין פעל ארגון ז'גוטה, שהיה ארגון מחתרתי שפעל להסתיר יהודים ולזייף עבורם תעודות. הארגון גם מסר ילדים יהודים למשפחות אומנות פולניות ולבתי יתומים. אירינה סנדלר שעמדה בראש מחלקת הילדים של הארגון, הבריחה 2,500 ילדים יהודים מגטו וורשה. הארגון העניק טיפול רפואי ליהודים במסתור כדי למנוע את חשיפתם. הארגון פעל בתיאום עם ממשלת פולין הגולה ונוהל על ידי פולנים ויהודים. גם במערב אירופה היו מספר גילויי עזרה ליהודים.

השלב המכריע במזימתם של הנאצים "לפתור את בעיית היהודים", החל עם "מבצע ברברוסה" – פלישת הצבא הגרמני לברית-המועצות (22 ביוני 1941) במגמה להכריע את המלחמה לפני בוא החורף. הפלישה תוכננה במשך זמן רב והגרמנים הכשירו לקראתה יחידות של משתפי פעולה לאומנים ואנטי-קומוניסטים מקרב האוקראינים, הליטאים, הלטבים והבלרוסים.

היטלר ראה בפלישה לברית-המועצות את ראשית היישום של תכניתו להשיג "מרחב מחיה" לאומה הגרמנית והזדמנות לחסל את הקומוניזם השנוא. משום כך הורה למפקדי הצבא לנהוג בקשיחות ובאכזריות יתרה כלפי הקומוניסטים והאינטלקטואלים ובהשראתו פורסמה "פקודת הקומיסרים" שהגדירה את הכללים ואת היחס לקומוניסטים הפוליטיים שליוו את הצבא האדום וליהודים שחיו בשטחי ברית-המועצות.

בשנים 1941-1942 פורסמו בצפון אפריקה צווים אנטי-יהודיים נוספים והם מומשו במהירות. כך למשל הוקם באלג'יריה משרד להפקעת נכסים יהודים (אריזציה), הוגבל אחוז היהודים במקצועות חופשיים ובמוסדות להשכלה גבוהה (נומורוס קלאוזוס), ותלמידים יהודים הורחקו ממוסדות החינוך היסודיים והתיכוניים. עומק הפגיעה של יהודי צפון אפריקה השתנה ממקום למקום. אם באלג'יריה הושפעו לדוגמה מרבית שכבות האוכלוסייה היהודית מהחוקים המפלים, הרי במרוקו הצטמצמה הפגיעה ליהודים העירוניים אשר היו להם קשרים רבים לתרבות הצרפתית. בלוב הוצאו מרבית הצווים האנטי-יהודיים במחצית השנייה של שנת 1942, ובהם גם חובת עבודת כפייה לבני שמונה עשרה עד ארבעים וחמש.

המאבק על הקמת מדינת ישראל

7.א. מטרות להקמת תנועת המרי העברי :

- אכזבה מממשלת בריטניה : מדיניות הספר הלבן הבריטית לא השתנתה ואיסור העלייה של יהודים לישראל נמשך למרות ההבטחות - אבדן האמון בבריטניה.
- השפעת המלחמה : השואה שהתרחשה לעם היהודי בתקופת מלח"ע ה-2 והעמיקה את ההכרה בדבר הצורך שתהיה ארץ מקלט לעם היהודי.
- יתרון האחדות : הנהגת הישוב היהודי הבינה כי שיתוף פעולה של כל הפלגים בישוב תהייה בעלת עוצמה רבה יותר על הבריטים ועל דעת הקהל העולמי.
- לחץ על הבריטים : מטרת התנועה הייתה להחליש את הבריטים ולגרום להם לסיים את המנדט בארץ.

7.ב.

לדעתי ההעפלה השיגה את מטרתה. אכן, הרבה מעפילים מצאו עצמם כלואים על ידי הבריטים, אולם בסופו של דבר אכן הוקמה מדינה ולכן ההעפלה השיגה את מטרתה.

יעדי מדינות ערב בפלישה לארץ ישראל:

חיסול מדינת ישראל – מדינות ערב שאפו לחיסול קיומה של מדינת ישראל. המדינה היהודית נתפסה כגורם זר. באופן עקרוני התנגדו מנהיגי מדינות ערב לחלוקת ארץ ישראל ולהקמת המדינה היהודית. והם שאפו להתגייס לטובת "אחיהם" ערביי ארץ ישראל.

תפיסת ההנהגה בעולם הערבי – אצל חלק משליטי המדינות נתפסה המערכה על ארץ ישראל כדרך לתפוס את הנהגת הליגה הערבית. המלך עבדאללה, לדוגמא, רצה לצרף לממלכתו את ארץ ישראל בכלל, יהודה ושומרון בפרט ועוד יותר את ירושלים. [1] גם שליטים ערביים אחרים השתמשו בא"י כקלף מנצח נגד התנגדות פנימית ושאפו לספח שטחים (כמו המלך פארוק ממצרים).

מעבר ממגננה להתקפה:

עשרת ימי הלחימה - תחילת חודש יולי. יחידות צה"ל השונות שיפרו את המצב מבחינת הצד היהודי בחלק מהחזיתות. בצפון נהדפו הכוחות הפולשים. במרכז הייתה הצלחה חלקית בהדיפת הכוחות הירדנים, העיראקים והמצרים. לוד ורמלה נכבשו במבצע "דני" והובטח ביטחון יחסי במרחב תל אביב. הצלחה מדינית הייתה כאשר עבדאללה מלך ירדן, הודיע על הסכמה לשוב לשיחות עם ממשלת ישראל. בדרום עדיין שלט הצבא המצרי בחלק גדול מהשטח.

9. א.

הסיבות לעזיבה ולהיווצרות בעיית הפליטים :

- ערבים ברחו כתוצאה ממלחמת העצמאות וכתוצאה מפעולות צה"ל.

- ערבים גורשו על ידי כוחות צה"ל מבתיהם.

- מצב בטחוני קשה שכונות ערביות לדוגמא ביפו וחיפה הופגזו וגרמו לערבים לברוח.

9. ב.

הסכמי שביתת הנשק סיימו את מלחמת העצמאות ונערכו עם כל מדינה בנפרד מחודש פברואר ועד יולי 1949. הסכמים אלו קבעו את גבולות המדינה ואת השארת מצב העוינות בינינו לבין שכנותינו, עם חלקן (סוריה, עירק, לבנון) עד היום. גבולות אלה מכונים "הקו הירוק".

משמעויות הסכמי שביתת הנשק :

1. תום המלחמה, ההסכם עם סוריה ביולי 1949 נקבע כמועד סיום מלחמת העצמאות.

2. ערבות לאי לוחמה בעתיד, הצדדים התחייבו לא לעשות שימוש בכוח.

3. קביעת גבולות המדינה, נקבעו גבולות ישראל לשנים הבאות.

פרק רביעי

10. א.

הקהילות היהודיות בארצות האסלאם, אשר ערב הקמת מדינת ישראל היו גדולות ותוססות, התחסלו כמעט לחלוטין כעבור כעשרים שנה.

הגדרת האזור: הארצות העיקריות: מרוקו, תוניסיה, לוב, מצרים, סוריה, עיראק, לבנון, תימן ואיראן.

מספר היהודים: ב-1948 חיו בארצות האסלאם כמיליון יהודים. ב-1969 ירד מספרם למעט פחות מ-200,000 וכיום עומד מספרם על אלפים בודדים בלבד. כלומר 80% מכלל היהודים עזבו את ארצות האסלאם בתוך פחות מדור, הגירה חסרת תקדים בעם היהודי.

10. ב.

גורמים שהשפיעו על גורל יהודי האסלאם:

- עד שנות ה-30 של המאה ה-20 סבלו היהודים בארצות האסלאם מיחס מפלה, ולעיתים אף משפיל ומזלזל מצד האוכלוסייה המקומית. עם זאת בדרך כלל לא חוו היהודים אנטישמיות אלימה כדוגמת הפוגרומים במזרח אירופה.

- היהודים קשרו את גורלם עם השלטון הקולוניאליסטי אשר הציע להם שוויון משפטי ואפשרויות קידום ותעסוקה. הם השתלבו בו, הושפעו מהתרבות האירופאית שהביא עמו, נהנו מפירותיו ושיפרו בדרך כלל את מעמדם המשפטי ואת מצבם הכלכלי כתוצאה משלטון זה.

הגורמים לפריצת מלחמת ששת הימים :

- התגברות המתיחות בגבול הסורי : בשנת 1967 גברה המתיחות בגבול סוריה- ישראל. הידיעות על ריכוז כוחות גדולים כביכול של צה"ל בגבול סוריה באו ממוסקבה. ידיעות אלו ממוסקבה באו גם לעודד התלקחות צבאית באזור. למרות שלא היה ריכוז כזה, חשו הסורים איום מצד ישראל על רקע הפלתם של שישה מטוסים סוריים מעל הכינרת (בקיבות "האון" ב- 7 באפריל 1967).

- הקרב על המים (סוריה-ישראל) : בין סוריה לישראל שררה מתיחות על רקע הקמת "המוביל הארצי" מאז 1964 (העברת מים מן הכינרת לנגב). סוריה עמדה בראש מאבקן של מדינות ערב למנוע מישראל מימוש תכניותיה. על פי החלטה של ועדת הפסגה הערבית הראשונה, סוריה התחילה בפעולות שנועדו להטות את זרימת מקורות הירדן, הבניאס והחצבני, כך שלא יזרמו לירדן.

ישראל החליטה לפגוע בעבודות ההטיה הללו. מטוסי חיל האוויר הישראלי תקפו בקיץ 1966 את האתר שבו התבצעו פעולות ההטיה. סוריה הפסיקה את פעולותיה, אולם הפוטנציאל להתלקחות נשאר.

- תפיסת השלטון בסוריה על ידי הפלג הצעיר והקיצוני במפלגת הבעת' :

השתלטות הפלג הצעיר והקיצוני במפלגת הבעת' שהייתה בשלטון בסוריה בפברואר 1966. פלג זה חרחר מלחמה. המשטר החדש זכה לגיבוי של ברית המועצות.

השינויים שחלו במדינת ישראל בעקבות מלחמת ששת הימים :

בתחום החברתי - הוויכוח הציבורי על עתיד השטחים – התחילו להתגבש בישראל מחנות חברתיים כמו גוש אמונים שטענו שהשטחים הם חלק בלתי נפרד מארץ ישראל ושצריך ליישבם לעומתם תנועת "שלום עכשיו" טענה כי מטעמים מוסריים אין להחזיק בשטחים כבושים ולשלוט באוכלוסייתם.

בתחום הכלכלי - בתקופה שלאחר המלחמה עבר המשק הישראלי ממצב של מיתון לשגשוג כלכלי. הודות ליהודי העולם גדל יבוא ההון למדינת ישראל והגידול בהשקעות הביא להרחבת התעשייה הכבדה והקלה, להרחבת היקף התעסוקה, לגידול בייצוא ולירידה בהיקף האבטלה. הירידה באבטלה הביאה להגדלת כוח הקנייה שבידי הציבור שבאה לידי ביטוי בדרישה למוצרי איכות ולמותרות. ערך

החקלאות ירד ואילו ערכם של ענפי התחבורה התקשורת והתעשייה עתירת הידע
עלה. ארצות הברית התחילה לשלוח סיוע כלכלי ובטחוני לישראל.

בתחום הפוליטי - הפלשתינים הקצינו את עמדותיהם לאחר המלחמה. מדינות ערב
תמכו ועודדו את המאבק הפלשתיני ובעקבות זאת התרבו פעולות החבלה והטרור
נגד ישראל וישראלים.